

## Vladislav Santarius

Jméno Vladislav Santarius je na protestantském západě Evropy poměrně málo známé. Ve srovnání se známějšími a v novější církevní historiografii Střední Evropy často citovanými jmény teologů *Pražské teologické školy*, populárních zejména svým angažmá v *Křesťanské mírové konferenci*, neříká jméno Vladislav Santarius západnímu badateli zprvu vůbec nic. V tomto ohledu by bylo možno spekulovat o *dějinné bezvýznamnosti* jejího nositele. To ovšem v případě Santaria neplatí! Spíše se jedná o to, co známý český disident a pozdější prezident Václav Havel popsal pojmem *mediální smrt*, čímž myslel *propojení* komunistické cenzury a medií se záměrem *zamlčení* jména disidenta ve sdělovacích prostředcích a tím i ve společnosti.

Ani dnes – 30 let po sametové revoluci – jméno Vladislava Santaria mezi známými jmény českých náboženských disidentů nenajdeme. Nesnažil se totiž svým jménem upoutávat na sebe v západních médiích pozornost, aby se vyhnul podezření, že *mediálním protiútokem* chce zmírnit sankce komunistických orgánů proti své osobě. Mediální srážky z mocipány nebyly výrazem jeho pojetí pastorského povolání a jeho hlásání evangelia.

Než se začneme věnovat předmětu této kapitoly podrobně, nutno uvést, že primární i sekundární dějinné prameny k osobě Vladislava Santaria jsou dosti vzácné resp. musí být nejprve objeveny a prozkoumány. Santarius si totiž s ohledem na neustálé špiclování státní bezpečnosti (StB) dělal jen velmi málo poznámek. Svůj kalendář a agendu vedl pouze heslovitě - pomocí vlastního klíče. Kázal na základě promyšleně psaných konceptů - ty se nám však většinou nedochovaly. Více jeho textů máme z doby před převzetím moci komunisty, např. dopisy snoubence a pozdější choti Vandě Bubíkové z let 1937-1939, ve kterých tehdejší student teologie vyjádřil mnohé již kupodivu zralé myšlenky, které pak uskutečňoval v pozdějších letech. Tyto úvahy shrnul v 19 tezích krátce po vypuknutí Druhé světové války v říjnu 1939 v dokumentu *Charakteristika křesťanství v následujících letech*<sup>1</sup>. Některé zveřejněné články z doby komunismu najdeme v *Evangelickém kalendáři SCEAV* a v časopise *Přítel lidu*<sup>2</sup>. Psal je však pod vlivem *autocenzury*. Svě necenzurované teologické

---

<sup>1</sup> *Cechy chrzescijaństwa jutra*, 1939. Text byl nejprve přepisován v samizdatu, také česky. Nyní je otištěn v českém překladu in: *Pane, Ty jsi povolal...* . Vladislav Santarius – *Boží dílo skrze jeho život a službu*, Říman K. (red.) SCEAV: Český Těšín 2001, str. 36-38.

<sup>2</sup> *Přítel lidu*, Slezská církev evangelická a.v. v Českém Těšíně.  
*Kalendář*, Slezská církev evangelická a.v. v Českém Těšíně.

myšlenky zveřejnil teprve několik málo let před svou smrtí v polštině, v samizdatu, pod názvem *Několik skromných úvah ke Kristově církvi v Novém zákoně*<sup>3</sup>.

V archívech StB by se však mělo nacházet velké množství psaného i fotografického materiálu, neboť sledovaný patřil k nejlépe *špiclovaným* náboženským disidentům v Československu a svou činností byl řazen nejen k *domnělým*, nýbrž značně *nebezpečným* odpůrcům komunistické ideologie a moci.

Pokud se na základě těchto známých, avšak zatím spíše skromných dějinných pramenů pokouším popsat postavu Santaria, činím to z následujících důvodů:

1. Během svého angažmá, v *Evangelické komisi pro střední a východní Evropu (EKMOE)*,<sup>4</sup> jak rovněž v institucích *Diakonického díla Evangelické církve v Německu (DW EKD)*, jsem se nejednou setkával s *ovocem* jeho působení: Duchovní obnova SCEAV po sametové revoluci s jejím živým zájmem na poli sociálním by byla nemyslitelná bez dlouholeté přípravy a *cílevědomého vedení* jeho stoupenců. Takřka všichni zakladatelé Slezské diakonie byli jím bezprostředně ovlivněni. Obnova - a vlastně znovuzrození - diakonické práce v SCEAV si nelze představit bez jeho četných úzkých spolupracovníků s jeho synem Česlavem Santariem v čele.
2. Se jménem Vladislava Santaria se setkáváme na Těšínském Slezsku nejen na *českém* břehu hraniční řeky Olzy, nýbrž i v sousedních státech, tedy v Polsku a na Slovensku, kde jeho činnost taktéž přinášela a přináší ovoce.
3. Historické prameny, které známe, se dochovaly, jak již bylo řečeno, ve velmi kusé podobě, a pokud vůbec, pak pouze v českém, slovenském a polském jazyce. Mohlo by se stát, že tento nezávislý a mimořádný duchovní a teolog z dob komunistického Československa by zůstal širší veřejnosti mimo okruh své přímé působnosti neznámý, zejména proto, že zemřel v režimem vynucené izolaci krátce před vítězstvím sametové revoluce a před pádem cenzury. Proto jsem tuto knížku vydal nejprve německy.
4. V neposlední řadě bych rád představil Vladislava Santaria jako jeho současník. Autor těchto řádků jej znal již od svého útlého mládí osobně – nejen jako kazatele na kazatelně, ale také jako hosta na různých rodinných slavnostech a během osobních setkání a rozhovorů.

Vladislav Santarius se narodil během první světové války, 12. listopadu 1915, ve Stonavě na Těšínském Slezsku v Rakousko-uherské monarchii, tři roky před jejím zánikem, jakožto předposlední ze šesti dětí horníka Józefa Santaria a jeho manželky Zuzany, rozené Mrózkové.

---

<sup>3</sup> „Pare skromnych uwag do problematyki Kościoła Chrystusowego w Nowym Testamencie“ (vyšlo v samizdatu).

<sup>4</sup> Evangelische Kommission für Mittel- und Osteuropa der Evangelischen Kirche in Deutschland.

Po absolvování obecní školy ve Stonavě a měšťanské školy v sousední obci Horní Suchá (obě obce se po rozpadu Rakousko-uherské monarchie a rozdělení Těšínského Slezska dne 28. července 1920 nacházely v nově vzniklé Československé republice, (ČSR), navštěvoval od roku 1930 České reálné gymnázium v Českém Těšíně, na němž v roce 1937 s vyznamenáním maturoval. Ve stejném roce začal studovat evangelickou teologii na univerzitě v Bratislavě. Po podpisu mnichovské dohody dne 29. září 1938 a po vystavení ultimáta Československé republice Polskem o den později, následovala okupace Těšínska na levém břehu Olzy (Olše) polskou armádou. Znenadání se jeho vlast ocitla v Polské republice. Týden později, 7. října 1938, byla v Žilině (pouhých 70 km jižně od Těšína, za Jablunkovským průsmykem), vyhlášena autonomie Slovenska, tehdy ještě v hranicích pomnichovské Československé republiky. Dne 14. března 1939, den před vstupem Wehrmachtu do pomnichovské republiky, byl proklamován samostatný Slovenský štát, v jehož čele stanul katolický kněz Jozef Tiso. Studentovi teologie nezbylo nic jiného, než na další dva semestry (do vypuknutí Druhé světové války) přejít z Bratislavy na fakultu evangelické teologie Varšavské univerzity, protože najednou už nebyl občanem republiky Československé, nýbrž Rzeczypospolitej Polskiej. Válka však s sebou přinesla další územní změny a posuny, takže v průběhu záříjového tažení německého Wehrmachtu do Polska bylo území Těšínského Slezska vtěleno do tzv. Třetí říše. Student Santarius byl znovu nucen se přestěhovat, tentokrát do Prahy, kde navštěvoval krátce Husovu československou evangelickou fakultu bohosloveckou (HČEBF) v Protektorátu Čechy a Morava, který byl mezitím zřízen. Pobyl zde pouze několik týdnů, totiž do 17. listopadu 1939, do uzavření vysokých škol v Protektorátu vůbec.

V jeho Slezské domovině, která byla nyní součástí tzv. Třetí říše, nastalo období *vlády hnědých supů*, jak ji nazval poslední německý pastor v těšínském Chrámu milosti, Adolf Jesch – tedy období války a národního socialismu. Místní těžký průmysl musel nyní platit válečný tribut zvýšenou těžbou uhlí a výrobou oceli a obyvatelé formou nucených prací v Říši nebo službou v německé armádě na frontě. Odvodu do Wehrmachtu se mohl statný, dvaceti pětiletý muž vyhnout, neboť odmítl podepsat německou Volkslistu: osvědčil, že je Polák. Ale nuceným pracím v Říši se od 1. července 1940 již vyhnout nemohl. Tato *oklika* však dávala mnohem lepší šanci *přežití* bez zranění v *cizí válce*, než nasazení na frontě. Bylo by chybou hledat v rozhodnutí učiněném pod tlakem okolností – t.j. proti německé Volkslistě a pro polský nacionalismus – samostatné *sebeurčení národnosti* - po období nacionalistických rozepří, které doutnaly mezi Němci, Poláky a Čechy v meziválečném období. Po tomto velmi obtížném rozhodnutí pro každého muže na Těšínsku - totiž určit svou národní identitu - přijal Santarius pro svůj další život reformační myšlenku zvěstování slova Božího ve srozumitelném jazyce těch, kteří mu naslouchají a s nimi v jejich jazyce také rozmlouvat, za vlastní. Tímto principem se řídil s takovou důsledností a horlivostí, že se ve své službě kazatele a pastýře neustále snažil přizpůsobovat jazykově svým posluchačům: v průběhu jediné bohoslužby přecházel vícekrát z češtiny do polštiny nebo do slovenštiny, anebo dokonce kázal v místním nářečí, jen aby mu bylo dobře rozumět. Za žádných okolností nechtěl dávat důvod k podezření z upřednostňování jednoho jazyka před jiným. Měl za to, že

pověstná otázka národnostní vede v evangelické církvi na scestí, je škodlivá, ba odporuje podstatě zvěstování evangelia vůbec.

Po mnoha měsících na nucených pracích v Říši se mu podařilo najít zaměstnání ve stavební firmě v okolí jeho domova a poté v dolech v Karviné. Odtud pochází jeho velmi blízký vztah k horníkům a dělníkům vůbec - byl jedním z nich. Když mu komunisté později odebrali státní souhlas k výkonu povolání duchovního a byl zařazen k *dělnické třídě na převýchovu*, se tento vztah jen prohloubil. Ona *převýchova* nakonec nesloužila k prospěchu režimu, nýbrž dělníků, hutníků a horníků - díky kázání evangelia slovy, které byly *dělnické třídě* blízké.

Dne 4. srpna 1940 se Vladislav Santarius oženil se svou snoubenkou Wandou rozenou Bubíkovou, která mu byla po celý život věrnou a v každém ohledu nápomocnou družkou. Mladý pár se bez úhony dočkal konce války a v září 1945 oslavoval narození svého syna Česlava. Po válce pokračoval Vladislav ve svém teologickém studiu, dne 25. června 1946 složil na teologické fakultě univerzity v Bratislavě závěrečnou zkoušku teologickou s výsledkem *cum laude*. Do roku 1948 pak pracoval jako korektor v tiskárně v Českém Těšíně. Současně studoval dálkově práva na Karlově univerzitě v Praze a v neděli kázal v různých sborech na Těšínsku po obou březích Olzy. Sice bez oficiálního pověření církvemi, avšak jako vedoucí *Křesťanského společenství*, kterým byl zvolen krátce po ukončení války. Tato křesťanská organizace, kterou oficiálně založil v roce 1906 pastor Karol Kulisz<sup>5</sup>, našla v osobě Vladislava Santaria důstojného představitele, jenž se ztotožňoval se základními myšlenkami jejich zakladatelů a snažil se je po celý život uskutečňovat a rozvíjet.

Do duchovní služby byl uveden téměř symbolicky ke dni převzetí moci komunisty, tedy 25. února 1948. Dne 1. března 1948 nastoupil do úřadu jako *druhý farář* v evangelickém sboru v Komorní Lhotce. K jeho povinnostem patřila náboženská výuka na školách v rozsahu třicet hodin týdně a vedení diakonických ústavů *Betezda* a *Sarepta* se 74 seniory, resp. postiženými a devíti zaměstnanci. Oba tyto ústavy založil pastor Karol Kulisz, který zde v letech 1898-1914 pracoval – nejprve jako vikář a od roku 1907 jako farář. To on podnikl první organizační a praktické kroky na cestě následování Ježíše Krista, jak to vyjádřil při zakládání *Křesťanského společenství* v programové stati s názvem *Czego chcemy?* (Co chceme?). Santarius pokračoval v Kuliszově práci s podobným nadšením jako samotný zakladatel. Výrazné zlepšení kvality života obyvatel ústavů, nejen ve smyslu stavební substance (budovy prošly zásadní rekonstrukcí), ale především ve formě duchovní (Santarius se snažil uspořádat život v ústavech dle vzoru křesťanské rodiny), nemohlo *těšit*

---

<sup>5</sup> K diakonické činnosti Karola Kulisze v přednášce Miroslava Danysie: *Erfahrungen der Diakonie in Mittel- und Osteuropa* (Zkušenosti diakonie ve střední a východní Evropě) In: epd-Dokumentation Nr. 37a/94 nebo v *Diakonie und Diaspora. Diakonische Markierungen im neuen Europa*, (Diakonie a Diaspora. Diakonické značkování cest v nové Evropě) 36. Kaiserswerther Generalkonferenz, Gallneukirchen 1995. K životopisu K. Kulisze srov. Kaczmarczyk, St., *Probuzenecká hnutí na Těšínském Slezsku*, závěrečná práce na teologické fakultě univerzity v Bratislavě, 1959.

komunistické funkcionáře, kteří brzy rozšířili svůj *dohled* i nad všemi církvemi a jejich institucemi. Po téměř deseti letech práce, v roce 1957, byl Santarius pod tlakem komunistických úřadů odvolán z funkce ředitele zařízení. V roce 1960 byly všechny ústavy sociální péče v Československu znárodněny.

Také v jiných oblastech duchovního působení se Santarius brzy setkal s nepřízní komunistů. Od doby, kdy byl v září 1950 zvolen správcem, a od 17. prosince farářem v třanovickém sboru SCEAV, rozvíjel zde svou *misijní* činnost, stejně jako dříve v Komorní Lhotce. Zanedlouho se mu podařilo zmírnit národnostní napětí mezi Poláky a Čechy. Věnoval se intenzivně dětem a mladým lidem, které shromažďoval v pěveckých sborech, hudebních kroužcích a orchestrech, organizoval biblické hodiny v soukromých domech, vzdělával kazatele a osoby, které sloužily při bohoslužbách nebo v nedělní školce pro děti – a to vše v době vrcholícího stalinismu. Po třech letech práce v Třanovicích byl 31. srpna 1953 na nátlak komunistických úřadů přeložen do sborů v Bohumíně a Ostravě, jako jejich administrátor, které do roku 1957 resp. 1958 spravoval se stejnou misijní horlivostí jako v Třanovicích. V roce 1957 se vrátil do Třanovic, avšak po dalších dvou letech byl přesunut do Stonavy. Nakonec mu byl dne 31. května 1963 odňat souhlas k výkonu povolání duchovního. Byl donucen pracovat fyzicky při rekultivaci důlních škod. Po dvou letech se mohl vrátit ke svému povolání, ale pouze v Ostravě, ne v Třanovicích. Během pražského jara se směl sice vrátit do Třanovic a spravovat tam místní sbor jako farář až do roku 1973, poté do roku 1975 jako administrátor, současně byl farářem ve sboru SCEAV v Ostravě. Po neúspěšném pokusu státní bezpečnosti získat jej ke spolupráci mu bylo *důrazně doporučeno* odejít do důchodu, načež mu byla po následujících sedm let jakákoli kazatelská a pastorační činnost přísně zakázána. Tajně však koordinoval ze svého soukromého domku v Horní Suché *laické hnutí* na Těšínském Slezsku a připravoval mladé spolupracovníky na dobu politických změn. Teprve krátce před sametovou revolucí uznala SCEAV oficiálně jeho zásluhy pro duchovní probuzení církve. Byl formálně znovu povolán do duchovenské služby. Zemřel však krátce po infarktu, který jej zastihl příznačně cestou k tajnému setkání jednoho z misijních spolků dne 5. července 1989 v nemocnici v Havířově. Zánik komunismu, ve který věřil, a který často prorokoval, mu prožít nebylo dopřáno.

Po tomto poněkud strohém životopisu a krátkém přehledu jeho jinak velmi bohaté duchovní, diakonické a misijní činnosti, která byla nejen *omezována* komunistickými úřady, nýbrž proti ní bojovaly orgány politické moci všemi policejními prostředky, se přirozeně nabízí zásadní otázka: v čem spočívalo *nebezpečí* jeho *teologie* a jeho *pastorační služby* pro komunistické mocipány a v čem leží jeho význam pro nás dnes?

Abychom mohli odpovědět na tuto otázku z církevně historického hlediska a zařadit Vladislava Santaria *do církevních dějin*, nutno poukázat na více než čtvrt tisíciletí dlouhé dějiny pietismu na Těšínském Slezsku, jehož počátky důkladně probádal těšínský rodák,

doktor Herbert Patzelt ve své disertační práci.<sup>6</sup> Hluboká zbožnost obyvatel Těšínska, jehož většinu od dob reformace tvořili evangelíci, utrpěla první rány během pokusu o rekatolizaci země za vlády těšínského vévody Adama Václava, který se v roce 1610 navrátil (konvertoval) ke katolicismu. Zejména však po třicetileté válce a po smrti poslední ještě tolerantní piastovské vévodkyně Alžběty Lukrécie (zemřela 1653), kdy knížectví připadlo Habsburkům (1654- 1722; poté dynastii Habsburků-Lotaringů 1722-1918), tamní evangelíci trpěli stále více pronásledováními ze strany jezuitského řádu. Evangelické stavy se obrátily se žádostí o politickou podporu k jednomu z garantů Vestfálského míru – švédskému králi Karlu XII. Dne 1. září 1709 byla uzavřena *Altrandstädtská dohoda*, v jejímž důsledku císař Josef I. Habsburský formou *exekučního recesu* povolil stavbu šesti *chrámů milosti*. Jeden z nich byl postaven v Těšíně a dalších pět ve městech na Dolním Slezsku: v Zaháňi (Sagan, Żagań), Kožichově (Freystadt, Kożuchów), Jelení Hoře (Hirschberg, Jelenia Góra), Landeshutu (Landshut, Kamienna Góra) a Milíči (Militsch, Milicz).

Několik šlechtických stavů (rodů) těšínského knížectví pěstovalo přátelské vztahy s Augustem Hermannem Franckem, který se osobně zasadil za luterány v Těšíně u zmíněného švédského krále. Tyto luteránské rodiny nejen inspirovaly politické intervence Augusta Hermana Francke, ale samy se u něj vzdělávaly a posílaly za vzděláním na jím vedenou univerzitu do Halle nad Saalou své syny resp. své nadané poddané. Takto se pietismus šířil na Těšínsku, uchytil se zde natrvalo, a zůstal mezi širokými vrstvami obyvatelstva navzdory všem pozdějším pronásledováním - pasivně nebo aktivně - vždy přítomný. Kdykoli těšínské obyvatelstvo čelilo proměnám časů, objevil se tento starý, dobrý pietismus v novém vydání. Tak tomu bylo i za života našich bezprostředních předků, kdy začal rychlý rozvoj průmyslu v zemi mezi Bohumínem a Jablunkovským průmyskem, mezi Frýdkem a Bílskem. Bohatý život a tradice evangelíků, kteří díky Tolerančnímu patentu Josefa II. 1781 obdrželi privilegium soukromého vykonávání bohoslužeb (*privat Exercitium Religionis*) poté, během *Jara národů 1848*, setřásli jeho poddanství, aby pak konečně 8. dubna 1861, díky císařem vydanému *Protestantskému patentu*, byli srovnáni ve svých občansko-náboženských právech s katolíky (*Exercitium Religionis publicum*), čelili nyní výzvě nové doby - industrializaci. Ta znamenala odchod za prací z venkova do měst, masové přistěhovalectví – a tudíž rychlý růst průmyslových aglomerací, jejich sekularizaci, rozpad tradičního rodinného života, práci dětí a dívek, alkoholismus aj. neřestí.

Těšínský pietismus reagoval na průmyslovou revoluci ke konci XIX. století novou formou svého obrození, které si našlo své mluvčí a obránce v osobě dvou pastorů: dr. Jana Pindóra a seniora Karola Kulisze. Obě tyto osobnosti, duchovní myšlenky, které rozvíjely a instituce, které založily, stály jako kmotři nad kolébkou *teologie* mladého Vladislava Santaria. On sám a jimi inspirované hnutí bylo v jistém smyslu pokračováním, *novým vydáním*, Těšínského pietismu v době komunismu.

---

<sup>6</sup> Patzelt, H. *Der Pietismus im Teschener Schlesien 1709-1730* (Pietismus na Těšínském Slezsku 1709-1730), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1969.

Po tomto určení církevně-dějinných souřadnic se můžeme nyní přímo zabývat teologií Vladislava Santaria:

Hlavní myšlenky své teologie sepsal ke konci svého teologického působení v 80. letech v již zmíněném samizdatovém vydání.<sup>7</sup>

Když porovnáme jeho myšlenky s ideologickým a společenským prostředím, ve kterém žil, vůbec nepřekvapí, že jejich autor byl pro komunistické úřady nepřijatelný, zvláště když se důsledně snažil své učení hlásat z kazatelny a prosazovat mezi členy svých sborů.

V nauce o Boží trojici jasně volal po víře ve věčného Boha, *Stvořitele a Pána člověka a všeho stvoření. Pro jeho existenci nepotřebuje věřící člověk žádné zvláštní důkazy. Víra je darem od Boha. Bůh se zjevuje ve svědectví Bible, ve vyznání Ježíše Krista o svém Otci v nebi, v existenci Božího lidu, uprostřed něhož žije Duch svatý. Pouze Bohu patří čest a sláva!* Santarius formuluje své myšlenky slovy jednoznačného odmítnutí populistického darwinismu, který byl široce propagován knižně, časopisecky, na plakátech a v jiných tiskovinách - a zvláště na ideologických schůzích komunistické strany, v jejích různých přidružených organizacích, především však na školách. Santarius jednoznačně odmítá jakéhokoli *modlářství*, které se dělo během různých průvodů a demonstrací pod rudými vlajkami, spojených s projevy úcty a slávy zakladatelům marxismu-leninismu, různým stranickým vůdcům a hodnostářům.

Jádrem jeho teologie je však christologie - učení o Kristu. *Solus Christus* – pouze ve víře v Něj je záchrana a život. *Kristus je stoprocentně postačující pro věčný život*, zněla věta, kterou nejčastěji opakoval. Santarius sice nevyjádřil svou christologii v systematickém díle a jeho výroky jsou často psány heslovitě. Avšak celý způsob vyjadřování o Kristu ve spojení s citáty z evangelií má za cíl pozvednout člověka z šedé *masy pracujících* a vrátit mu jeho důstojnost – hodnost člověka, kterého Bůh stvořil jako jedince, každého dle *svého obrazu* (imago Dei), za něj Ježíš, Syn Boží, zemřel na kříži, aby jej zachránil. Dle komunistické ideologie byl člověk pouze součástí dělnické třídy, nástrojem k dosažení jejího cíle. Jeho budoucnost spočívala na konci ideologického boje ve vítězství dělnických mas nad třídním nepřítelem. On sám neměl svůj vlastní osud nijak zpytovat. Jeho životní cesta, určena komunistickou ideologií, byla jedinou správnou a *vědecky* ověřenou cestou ke šťastné budoucnosti pracujících mas, ba celého lidstva.

Santarius proti této ideologii komunistů přivolává prostřednictvím hlásání slova Božího k odpovědnosti za život křesťanů *církev, kterou Duch svatý tvoří stále nanovo - nikoli jako lidskou organizaci, nýbrž jako živý organismus Kristova těla*. Proto i její budoucnost může určovat pouze Duch svatý. *Budoucností církve je život lidí znovuzrozených*

---

<sup>7</sup> Srov. pozn. 3. Původní znění samizdatového vydání není žel dostupné. Pár výňatků z něj bylo publikováno ve sborníku: *Pane, Ty jsi povolal...* . Vladislav Santarius – *Boží dílo skrze jeho život a službu*, Říman K. (red.) SCEAV: Český Těšín <sup>1</sup>2001, strany. 111-126.

z evangelia pomocí Ducha svatého, žijících ve *společenství svatých*. Ve středu jejich společenství žije vzkříšený Ježíš Kristus, nyní i navždy. Člověk se nemůže zachránit svými úspěchy a výkonem, nýbrž z Boží milosti v Ježíši Kristu skrze jeho oběť na Golgathě. Člověk může být pouze vírou (*sola fidae*) ospravedlněn a spasen. Písmo svaté Starého a Nového zákona je jedinou normou, kterou se církev Ježíše Krista řídí. Všechna lidská rozhodnutí musí být s Písmem sv. v souladu.<sup>8</sup> Mezi hlavní úkoly církve tedy patří: evangelizace, kázání a povolání ke službě bližním.

Santarius formuluje šest novozákonních bodů víry:

- *Věříme, že Ježíš Kristus je dnes stoprocentně potřebný, jakož i stoprocentně postačující pro spasení každého člověka. Neexistuje žádné další plus.*
- *Věříme, že Ježíš Kristus zcela mění člověka v nové Boží stvoření prostřednictvím Ducha svatého. To je zázrak znovuzrození. Prvořadým posláním církve Kristovy je evangelizace, čili vedení každého člověka k Ježíši Kristu. Toto je biblická cesta spasení.*
- *Věříme, že obsahem života lidí v Kristu znovuzrozených je láska jako čin, nikoli prázdňá, zbožná slova. To je druhé hlavní poslání Kristovy církve – diakonie, služba! Toto je biblická cesta života.*
- *Věříme, že Duch svatý uskutečňuje program Ježíše Krista na zemi. Duch svatý není hračkou. Vede člověka k Ježíši Kristu, v Něm ho mění skrze znovuzrození, obdarovává ho ke službě a oslavení Pána Ježíše. Kristova církev vznikla z Ducha svatého a jeho mocí žije.*
- *Věříme, že všeobecné kněžství je jedinou formou působení Kristovy církve, což zejména souvisí s praktickou činností každého znovuzrozeného člověka a celého Božího lidu. Značnou deformaci působí dělení lidu na duchovní a laiky! Kristova církev nezná klérus a laiky, ale jeden lid Boží, který jako část i celek má právo a povinnost nést evangelium všem. Systém jediného člověka ve sborové práci by zajisté neprospěl.*
- *Věříme, že nejkrásnější perspektivou Kristovy církve byl a je druhý příchod Ježíše Krista jako základní bod biblické eschatologie. Tato radostná naděje musí pronikat život a činnost Kristovy církve!<sup>9</sup>*

Tyto heslovité obraty ukazují, že Vladislav Santarius své myšlenky formuloval stručně. Podobně se vyjadřoval ve svých kázáních, ve kterých používal snadno zapamatovatelné věty.

---

<sup>8</sup> Srov. Piętak, St., Teologické důrazy. In: *Pane, ty jsi povolal...*, str. 121

<sup>9</sup> Piętak, St. (podle Santaria), tamtéž, str. 121.



Je třeba mít na zřeteli, že pod jeho kazatelnu seděli převážně lidé průměrného vzdělání, tj. horníci, oceláři a pracovníci JZD.

### **Hlubší analýza Santariovy teologie vede k závěru, že ve všem zůstává na základech augsburského vyznání.**

Jeho slova jsou blízka jazyku pietismu, nebo lépe řečeno probuzeneckého hnutí. Příklady, které používal ve svých kázáních a přednáškách, byly vzaty z každodenního života – ze života ve stalinistické společnosti nebo později, v období Husákovy normalizace po potlačení pražského jara vojsky Varšavské smlouvy, z temného vokabuláře atmosféry těchto let. Ve srovnání s komunistickými slogany, s hodinovými ideologickými přednáškami na různých schůzích, které se vesměs týkaly zvyšování produkce nebo abstraktního třídního boje proti imaginárnímu imperialistickému nepříteli, ve srovnání s celým tím rudým prostředím, které nahradilo to hnědé z doby nacismu a války, zněl jazyk probuzeneckého hnutí v uších lidí vychovávaných v tradičních pietisticko-luteránských rodinách jako opravdové osvobození ducha a duše. A nejen u nich. Do průmyslové oblasti se přistěhovalo také mnoho pracujících z jiných částí republiky. Rychle rostoucí těžký průmysl, který neustále trpěl nedostatkem pracovních sil, potřeboval horníky a hutníky. Komunistická ideologie je svými slogany nemohla přesvědčit a úřady jim nemohly zakázat chodit do kostela.

Vladislav Santarius vyvozoval své myšlenky z augsburského vyznání víry. Existují dokonce písemné důkazy, že tuto konfesi nechtěl vědomě opustit. A přesto – ještě dřív, než se komunisté uchopili moci – se setkal s odmítnutím ze strany svých vlastních církevních úřadů<sup>10</sup>. O to více ze strany komunistických mocipánů po převratu v únoru 1948. Důvodem konfliktu nebyla ani tak jeho teologie, nýbrž spíše jeho osobní integrita, píle, důslednost, jeho odvaha ve vztahu k funkcionářům jakékoli provenience. Pomocí křesťanského slovníku to lze vyjádřit takto: jeho motivem byl život z lásky k bližnímu, kterého viděl v nouzi a kterému chtěl za všech okolností pomoci. Jistě zde sehrávalo důležitou roli i jeho obdarování a schopnosti v jednání s lidmi. Jeden z jeho nejbližších spolupracovníků to vyjádřil velmi trefnou větou: *Pastor Vladislav Santarius byl vzácným Božím darem pro evangelickou církev na Těšínsku, v nesnadné době komunistické totality. Díky osobnímu obdarování dokázal dovedně duchovně organizovat celé církevní hnutí tisíců věřících, kteří se shromažďovali*

---

<sup>10</sup> Protokol z 28. května 1947 podepsaný Santariem s názvem *Projekt rozwiązania zagadnień wewnętrzno-misyjnych na Śląsku Cieszyńskim* (Projekt vyřešení vnitřně-misijních problémů na Těšínském Slezsku). Předmětem protokolu byla jednání mezi vedením Evangelické církve a.v. v Těšínském Slezsku (v čele se seniorem Józefem Bergerem), Křesťanským společenstvím (reprezentovaným Vladislavem Santariem) a Svazem rozhodných křesťanů (zastoupených Karlem Kaletou). Na rozdíl od posledně zmíněného stojí Santarius na základě augsburského vyznání víry a nechce spolu se svým Křesťanským společenstvím vystoupit z této církve. V důsledku zákazu všech církevních organizací v roce 1952 (viz pozn. 20) bude Křesťanské společenství začleněno do církve jako *vnitřní misie*, i když napětí mezi vedením církve a Santariem bude trvat skoro do sametové revoluce. (Text celého ‚projektu‘ spolu s reflexí viz Santarius, V., *Projekt vyřešení vnitřně-misijních problémů na Těšínském Slezsku*. In: *Pane, ty jsi povolal...*, str. 44-49.)

v mnoha sborech, na biblických a modlitebních hodinách, na výletech a na slavnostech, během mnoha hudebních a kulturních pořadů, na veřejnosti i v soukromí – všude tam jim hlásal slovo Boží. Toto hnutí, které si říkalo *laické hnutí*, ve kterém se člověk mohl cítit jako doma, kde každý měl své místo a úkol, cítil svou odpovědnost vůči svému bližnímu a Nejvyššímu, bylo pro jeho účastníky skutečnou *alternativou* ke každodennímu životu v prolhané a zkorumpované komunistické společnosti. Bylo by však mylné se domnívat, že toto hnutí vzniklo teprve v pochmurné atmosféře stalinismu jako jakýsi akt *osvobození* nebo únik z reality. Vladislav Santarius zde jednal jen jako *zbožný a věrný služebník*<sup>11</sup>, který chtěl rozmnožit svěřené talenty. Celá tradice těšínského pietismu, který Santarius nacházel v *Křesťanském společenství* byla těmi biblickými *talenty*, které chtěl dále i v rámci oficiální církve rozmnožovat. Církve se však nejprve chtěly nyní, po válce a po boji tří nacionalismů z doby mezi válkami, vypořádat s obtížným dědictvím této doby. V tzv. Druhé československé republice, která povstala z válečného popela, si církve chtěly nejprve znova ‚rozdat karty‘. Útěk Němců, kteří během války přišli z Říše kvůli kariéře<sup>12</sup> (*Hnědí supi*, jak je nazval Adolf Jesch<sup>13</sup>), příchod Rudé armády a tzv. *odsun* německého obyvatelstva, na základě Benešových dekretů způsobily, že k rozdělení zbylo mnoho majetku, včetně zůstaveného bohatství německých evang. církví. Českobratrská církev evangelická (ČCE), která měla na Těšínsku před válkou poměrně málo členů i vlivu, využila této chvíle a pokusila se s podporou České strany národně sociální (ČSNS) převzít nejen zabavený majetek bývalé Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ale také.... *definitivně vyřešit otázku evangelíků a.v. na Těšínsku hlásících se převážně k polské národnosti připojením k ČCE ... (čeští) národní socialisté vytvářeli na Těšínsku ‚atmosféru konečného zúčtování‘ nejen s polskými evangelíky, ale i se všemi Poláky vůbec, čímž na obou stranách (polské i české) přispěli k prohloubení ztráty důvěry v demokratické hodnoty.*<sup>14</sup> Představitelům polských evangelíků nezbylo nic jiného, než hledat politickou podporu u Komunistické strany Československa, pročež po *Vítězném únoru* dosáhli pochybného *vítězství*. Dne 19. května 1948 potvrdilo komunisty obsazené ministerstvo školství a osvěty právoplatnost církevních orgánů Augsburgské církve ve Slezsku. Nová církevní ústava, na jejímž základě se ustanovila Slezská evangelická církev a.v. v Československu (SCEAV), církevní ustanovení, které bylo v souladu s novou *lidově-demokratickou* ústavou státu, byla přijata synodem dne 25. června 1950.

---

<sup>11</sup> Mt 25,14-30; Lk 19,12-27.

<sup>12</sup> Během války přišlo na Horní a Těšínské Slezsko mnoho Němců z Říše, hlavně inženýrů a techniků pracujících dříve v hornictví a hutnictví v Porýní a Porúří, kteří se zde dali před odvedením do armády *zaměstnat* ve zdejších pro armádu klíčových strategických průmyslových závodech. Místní odborníky, i když ti podepsali Volkslistu II. nebo III., poslali bez skrupulí na frontu, aby mohli zaujmout jejich místa v průmyslu.

<sup>13</sup> srov. Jesch, A. *Schicksal und Sendung einer Diaspora in Schlesien* [Osud a poslání diaspory na Slezsku], Die evangelische Diaspora, Heft 4/1959.

<sup>14</sup> Szymeczek, J. Těžká a složitá doba. In: *Pane, ty jsi povolal...*, str. 59 nn

Národnostní třenice mezi evangelíky dokázali komunisté politicky obratně využít. Zaostřili kontrolu nad všemi protestanty a s kartou nacionalismu v ruce hráli s církvemi na Těšínsku falešnou hru až do doby *sametové revoluce* v r. 1989.<sup>15</sup>

Zatímco někteří vedoucí představitelé církví zabředli do bahna *vysoké politiky*, evangelíci po celém Československu, kteří prošli peklem války, žíznilo po *živé vodě* pramenící z jiných zdrojů než těch politických. Po ukončení války prožili evangelíci v Československu, podobně jako v Německu, vlnu duchovní obrody, která se projevovala ve velmi povzbudivé spolupráci mezi slezským *Křesťanským společenstvím*, sdružením *Snaha* v českých zemích a slovenským *Modrým křížem*<sup>16</sup>. Než byla dekretem z roku 1952 zakázána činnost všech církevních spolků<sup>17</sup>, pokoušel se Santarius léčit rány, které mezi křesťany nacionalismus způsobil. Most mezi vedením církve, Křesťanským společenstvím a Svazem rozhodných křesťanů se mu však vybudovat nepodařilo. Selhal pokus o smír s církevními úřady. Iniciativa vzešla z vedení Křesťanského společenství, které Santaria pověřilo písemným vypracováním „Projektů“ jako základu pro diskusi s vedením církve. Jednání, které proběhlo v sakristii evangelicko-augsburského kostela v ulici sv. Anny (dnes ulice Dukelská - Na Nivách) v Těšíně, přineslo jenom zklamání. Bezprostředně po přečtení senior Josef Berger projekt rázně odmítl. Diskuze se k žádnému bodu nekonala. Co požadovalo Křesťanské společenství? Po historickém úvodu, ve kterém se Santarius vyslovil proti formalizmu v církvi, který brání působení Ducha svatého, vyzval církevní vedení, aby se rozpomenulo ‚na prameny‘, vylíčil krátké dějiny pietismu na Těšínském Slezsku a připomněl sliby, které dali během války evangelíci Bohu. Poté přešel k věci. Nejprve vypsál seznam pozitivních společných bodů spojujících všechny tři strany a zjistil, že<sup>18</sup>:

- nejsou žádné rozdíly, jde-li o vyznání a „dogmata“. Některé z nich jsou však zanedbávány. „Na ty se můžeme odvolat v Augsburgském vyznání víry (konfesi)“. Požadoval bezpodmínečné uznání Písma svatého za normu víry a života a znovuzrození každého člověka (konfese, článek 2, 18, 20). Ospravedlnění se děje jenom v Kristu, ne vlastní snahou a vlastní „zbožností“ (konfese, články 4 a 5). Církev je „shromáždění svatých“ a opravdově věřících (konfese, články 7, 8). Víra přichází z historické perspektivy jako vědomá důvěra Božím zaslíbením v Kristu (konfese, článek 20). Mechanické působení Večeře Páně *ex opere operato* je rozhodně odmítnuto (konfese, článek 13), je požadována církevně-duchovní kázeň (konfese, článek 12).

---

<sup>15</sup> Tuto otázku je nutno hlouběji prozkoumat. Viz Szymeczek, tamtéž, str. 60nn.

<sup>16</sup> Kyprý, P. Historie ‚Snahy‘ v Československu, 1996. Ed.: Pavel Fojtů, 75652 Střítež nad Bečvou, str. 172. Ruku v ruce s církví, ed.t entýž.

<sup>17</sup> Dekretem ministerstva vnitra ČSSR ze dne 30. května 1952, č. II/2-260.1.-11.52.

<sup>18</sup> Srov. Santarius, Vl., Projekt vyřešení vnitřně-misijních problémů na Těšínském Slezsku. In: *Pane, Ty jsi povolal...* str. 44-49.

- Pozitivně hodnotí, že obě hnutí se doposud nepokoušela vytvořit vlastní církevní organizace nebo se k nějaké církvi připojit. I když již působí půl století, jsou pořád ještě součástí církve a.v.
- Členové obou spolků jsou zároveň členy církve a účastní se její činnosti.
- Poválečná situace ukazuje potřebu vzájemného sblížení věřících. Je to Boží vůle, která nás vyzývá k jednotě, abychom se otevřeli působení Boží milosti.

Spolupráce by byla možná, pokud vedení odpoví pozitivně na dvě otázky, které výše zmíněná hnutí kladou představitelům církve:

- je si církev vědoma toho, že duchovní probuzení, které z Boží milosti před mnoha lety přišlo na Slezsko, dodnes trvá, jak doufáme, bude vzrůstat a považuje je církev za požehnání?
- Přiznává církev, že poměry, které v ní nyní panují, nejsou v pořádku, nejsou v souladu s Boží vůlí? Pociťuje církev potřebu duchovního probuzení?

Potom, co vedení církve je takovým způsobem voláno k pokání, následují konkrétní požadavky:

- po kázání musí následovat pokání a nový život
- ti, kteří vědomě žijí svou víru, by měli mít možnost být v kontaktu pospolu a prohlubovat ji
- všeobecné kněžství věřících má být žito jako právo a povinnost.
- církev by se neměla pokoušet ovládat svědomí lidí a měla by mít pochopení pro různé obřady a ceremonie
- církevní kázeň však má být uváděna do praxe, zjevným hříšníkům má být zamezen přístup k Večeři Páně, dokud nebudou činit pokání.

Za těmito požadavky stálo úsilí o církevně-právní přijetí obou spolků, které se chtěly etablovat jako nový *misijní sbor* v rámci církve. V roce 1947 vedení církve takový požadavek rozhodně zamítlo. Že k jeho splnění v určité podobě po pěti letech přece jen došlo, bylo způsobeno více vnějším politickým nátlakem, než ochotou ke smíření oněch tří stran. Vedení církve se po převzetí moci komunisty dostalo pod rostoucí politický nátlak a bylo často nabádáno k tomu, aby „udělalo v církvi pořádek“. Křesťanské spolky byly nařízením ze dne 30. května 1952 úplně zakázány a pokud chtěly rozvíjet legální aktivity, musely se spojit s církví. Nakonec došlo ke kompromisu: Křesťanské společenství se ustanovilo jako vnitřní misie SCEAV, Svaz rozhodných křesťanů opustil SCEAV a spojil se evangelikální Církví bratrskou.

Po únoru 1948 vedla Komunistická strana, na základě zkušeností s politikou vůči církvím v SSSR, Istivou strategii dvojí tváře, jejíž cílem bylo zničení církve. Z jedné strany deklarovala v komunistické ústavě náboženskou svobodu, z druhé strany rozvíjela protipolitiku, která byla vyjádřena v dokumentu *Návrh na řešení otázky náboženství v Československu*.<sup>19</sup> Tento dokument dával komunistickým politikům čtyři úkoly:

1. Zamezit, aby se náboženství stalo zbraní v rukou nepřátel režimu.
2. Zneužívat náboženství a redukovat je na minimum pro koaličně-politické cíle.
3. Získávat náboženství jako spřízněnce režimu.
4. Povinnost tupit víru jako protivědecký, regresivní a primitivní způsob myšlení a života.

Protože však náboženství bylo v některých průmyslových oblastech silně zakořeněno, sbory zde byly početné a většina členů sborů patřila k *dělnické třídě*, museli být komunističtí církevní politici velmi opatrní. Díky tomu mohl V. Santarius úspěšně rozvíjet „svou misii“, i když musel *jednat dovedně* pod nátlakem, jak funkcionářů komunistického teroru, tak i vlastního církevního vedení.

Jak je možné, že tato *Nesvatá Aliance* (komunistů a církevního vedení) jej nezlomila a neumlčela navždy? Jeho strategie obrany stála v podstatě na třech pilířích:

1. Formálně zdůrazňoval, že pracující mají ústavou zaručené právo k *výkonu svých náboženských potřeb* a nesmí jim v tom být bráněno. Toto téma často a rád rozvíjel ve svých kázáních, připomínaje o tom dělníkům a rolníkům, kteří seděli pod jeho kazatelnou. Díky svému právníckému vzdělání se dokázal dovedně bránit před orgány komunistického státu. Dřívější studium práv mu nyní přišlo k dobru.
2. Svou *misijní sílu* čerpal ze stejného pramene, o kterém si komunisté mysleli, že je jejich zdrojem, totiž z dělnické třídy samé. Skutečnost, že horníci a hutníci na Těšínsku byli až do sedmdesátých let XX. stol. z větší části lidé věřící a nosili v sobě *ovoce* probuzeneckého hnutí z období před válkou, chránilo odvážného kazatele. Ty, kteří se po válce přistěhovali z jiných krajů republiky, získával horlivými kázáními v duchu probuzeneckého hnutí. Díky své misijní činnosti disponoval Santarius v těchto vrstvách obyvatelstva jistou *politickou* mocí. Pro represivní aparát komunistů nebylo totiž snadné dostat Santaria za mříže, nebo jej dlouhodobě zbavit souhlasu k výkonu povolání duchovního. V řadách dělníků to provokovalo odpor k politické moci. Jeho spolupracovníci z *laického hnutí* psali na jeho obranu petice a osobně se na úřadech za něj zasazovali.

---

<sup>19</sup> Dokument byl sestaven během porady představitelů Komise pro věci církevní při Ústředním akčním výboru národní fronty dne 30.8.1948. Citát dle vydání *Komise pro věci církevní ÚV KSČ (1949-1951)*, Brno-Praha 1994, str. 24.

3. Byl si však vědom toho, že by mohl jednoho dne špatně dopadnout. Jeho syn mi vyprávěl o tom, jak jeho otec ‚trénoval‘, aby přežil ve zdraví vězení. Spal například vždy pod tenkou přikrývkou při nízké pokojové teplotě, aby možný ‚loch‘ dobře snesl.

Pro ilustraci jeho pastorační a misijní činnosti mezi dělníky uvedu příklad:

svátek sv. Barbory byl od nepaměti slaven horníky ve Slezsku jako nejvýznamnější den v roce. Komunisté v ČSSR tento svátek ‚sekularizovali‘ po svém a *pokřtili* jej na „Den horníků“ slavený 9. září. Místo mše nebo bohoslužeb, kterými byl dříve svátek slaven, uspořádali komunističtí a odboroví funkcionáři oslavy podle následujícího schématu: po procesí v hornických uniformách před shromážděnými na tribuně představiteli strany a odborů následovala slavnost, během které bylo nabízeno ke koupi jindy vzácné spotřební zboží. Závěr dne patřil večerním *bakchanáliím*, které většinu horníků i pro další den učinily práce neschopnými.

Santarius tento den samozřejmě slavil bohoslužbou pro horníky v Ostravě, což bylo trnem v oku funkcionářům režimu, neboť, dle jejich názoru, *zneužíval duchovní potřeby dělnické třídy zvláště závažným způsobem.*<sup>20</sup>

Bohoslužeb se účastnily zpravidla davy lidí. Kazatel přece během druhé světové války a během zákazu výkonu povolání duchovního, který mu komunistický režim jako trest z politických důvodů uložil, sám pracoval v dolech, a proto si s horníky rozuměl. Vyjadřoval se nanejvýš jednoduchými výrazovými prostředky, které obohacoval příslušnými odbornými hornickými pojmy, střídal češtinu a polštinu, kázání ukončil slovenskou modlitbou. Začal příkladem ze šachty. Vyprávěl o důlním neštěstí, v němž byli horníci zasypáni. V této době se to stávalo dosti často, neboť těžba kamenného uhlí běžela na plné obrátky a bezpečnost práce horníků nehrála přitom žádnou roli. Vybral několik příkladů, které obsahovaly kritiku poměrů v dolech a pomalu došel k poselství, které znělo prostě: *Vždyť vy chcete přece žít, ne!?* Cestu k pozitivní odpovědi čerpal z vokabuláře probuzeneckých kázání: *tento život je nejistý, ve vašem povolání ještě více než v jiných. Potřebujete jistotu věčného života, která vám může být dána jenom na cestě následování Ježíše Krista, záchrance a osvoboditele. On na 100% k věčnému životu stačí!* V tomto hojně používaném obratu se u Santaria skrývala tichá kritika režimem propagovaného pracovního výkonu. Dobrý horník měl totiž plán, který byl nastaven na 100%, vždy překročit, aby si vypracoval zvláštní zásluhy a vyšší odměnu. Zvláště výkonní horníci byli vyznamenáváni např. poukázkou ke koupi osobního auta a tím si mohli zvýšit svou životní úroveň. Tváří v tvář ohrožení života při práci v dolech nebyla tato ‚filozofie práce‘ režimu zvláště přesvědčivá. Santarius mohl nabídnout víc - život věčný! Člověk však musí vlastní způsob myšlení a života od základů změnit: *přijmout Krista jako Pána života*. Nabádal tedy k obrácení a ke službě ve smyslu *všeobecného kněžství* a ke

---

<sup>20</sup> Santarius, V., *Kázání na den horníků 1980 k textu Lukáš 19,10 ve sboru v Ostravě-Radvanicích*, samizdatové vydání, přeloženo do angličtiny St. Piętakem(?), dosud nepublikováno.

službě vůči ještě *neobráceným*. Tato výzva měla překvapivě silnou ekumenickou a mezinárodní odezvu.

Vzpomenuté kázání patřilo k jeho posledním. Neobyčejný nátlak komunistického aparátu moci a zdravotní stav jeho ženy, která velmi špatně snášela ostravský vzduch plný průmyslových zplodin – jeho žádosti o práci ve sboru s lepší kvalitou vzduchu nebylo vyhověno – přiměly Santaria k podání žádosti o odchod do důchodu. Poslední roky svého života věnoval dalšímu rozvoji misijního hnutí, které tajně řídil až do své smrti.

Na závěr bych chtěl vzpomenout jako pamětník tří osobních setkání s Vladislavem Santariem:

Jako dítě jsem choval velkou úctu vůči veselému a přátelskému muži s pronikavým pohledem, který měl však pro mne vždy milé slovo nebo dokonce něco sladkého v kapse. Potkával jsem jej při různých církevních i rodinných oslavách. Občas navštěvoval moje rodiče u nás v bytě soukromě. Říkalo se mu ‚Pastor‘ a pod tímto ‚pojmem‘ jsem jej znal, dokud jsem nezjistil, že má i jméno a příjmení. ‚Pastor‘ byl čestný titul, který patřil mezi jeho přáteli a spolupracovníky jenom jemu. Ostatní evangeličtí duchovní byli nazýváni pastor ‚ten a ten‘ jménem a příjmením. Moje první ‚teologická‘ reflexe ohledně jeho osoby spočívala ve zjištění, že všude tam, kam byl pozván, se slavilo bez piva, vína a pálenky. Tento zákaz nebylo snadné v našem kraji dodržet, neboť hornoslezská kuchyně, ke stravování horníků a hutníků velmi tučná a vysoce kalorická, je bez kořalky těžce stravitelná. Alkohol byl však jedním z hlavních ‚neřestí‘ průmyslové společnosti. Vladislav Santarius, stejně jako jeho předchůdce Karol Kulisz, mu vyhlásil nekompromisní boj. Vskutku se mu podařilo ve svých sborech a v misijním hnutí alkoholismus téměř úplně vymýtit.

„Pastor“ byl znám také tím, že nezávisle na tom, zda měl nebo neměl státní souhlas k výkonu svého povolání a zda působil v tom nebo onom sboru, všechny jemu známé lidi, zvláště ty, které dlouho neviděl v kostele nebo ve shromáždění, neúnavně navštěvoval, především však nemocné v nemocnici. To mu nemohl zakázat žádný stranický funkcionář nebo státní úředník. Stál také u mého lůžka, když jsem se po automobilové nehodě probudil v nemocnici. Byl jsem za nevysvětlitelných okolností během semestrálních prázdnin doma v Těšíně přejel za bílého dne autem na chodníku. Po krátké modlitbě, s níž začínal každý vážný rozhovor, mne požádal, abych mu vyprávěl, jak k nehodě došlo. Během rozhovoru jsem pozoroval, jak se ho postupně zmocňuje hněv - i když samozřejmě ne na mě. Než se rozloučil, vyslovil větu, nad kterou jsem později musel hodně přemýšlet: „Jen si nemysli, že ta nehoda byla jen náhoda!“ Během pozdějšího soudního přelíčení vskutku vyšlo na světlo podivně mnoho nesrovnalostí a rozporů. Dokázat nebylo možné nic. Mnohé však poukazovalo na to, že se StB svým způsobem na této „autonehodě“ podílela.

Mé poslední setkání s ním, resp. s jeho smýšlením a duchovním odkazem, se konalo dlouho po jeho smrti. Krátce po *sametové revoluci* mě jeho bývalí spolupracovníci, mezi nimiž bylo mnoho mých přátel, a dokonce někteří rodinní příslušníci, pozvali do Komorní

Lhotky, abych byl nápomocen při obnově diakonické práce. Jednalo se také o to, abych jeho syna, který byl vedoucím ekonomem v ostravských hutích, získal na místo ředitele Slezské diakonie, která na tomto shromáždění měla být založena. Shromáždění, kterého jsme se tehdy s ředitelem nadace Eben-Ezer z Lemga, pastorem Joachimem P. Waltrem, v Komorní Lhotce zúčastnili, mi připomínalo shromáždění, jaká jsem jako mladý člověk s pastorem Vladislavem Santariem prožil. Několik desítek lidí přítomných na této zakládající schůzi se rozhodlo založit diakonické dílo a věnovat všechnu svou moudrost a energii pro tuto věc. V jejich projevech bylo možno rozpoznat některé teologické obraty a pojmy Pastora Santaria. Jeho ‚duch‘ a především Duch toho, který jej celým životem provázel, byl v tomto shromáždění přítomen. Byl jsem hluboce přesvědčen o tom, že tyto sestry a tito bratři to zvládnou. Tak se i stalo!